

Toimintakertomus 2015

Celia – Näkövammaisten kirjasto

**Toimintakertomus on hyväksytty kirjaston johtokunnan
kokouksessa 24.2.2016.**

Sisältö

Katsaus toimintaan	3
Toiminnallinen tehokkuus.....	4
Yhteiskunnallinen vaikuttavuus	5
Tuotokset ja laadunhallinta	8
Henkisten voimavarojen hallinta	11
Tilinpäätösanalyysi	12
Sisäinen valvonta	12
Liite: Avaintulokset	14

Celia on saavutettavan julkaisemisen ja kirjallisuuden asiantuntijakeskus, jonka tehtävä on tukea lukemisesteisten suomalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia lukemiseen, oppimiseen ja yhteiskunnalliseen osallistumiseen. Celia tuottaa ja välittää kauno- ja tietokirjallisuutta ja oppikirjoja saavutettavassa muodossa, kuten äänikirjoina ja pistekirjoina, ja tekee tiivistä yhteistyötä sekä julkisen että yksityisen sektorin toimijoiden kanssa. Celia on osa opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonala.

Katsaus toimintaan 2015

Kirjasto täytti 125 vuotta

Vuosi 2015 oli kirjaston 125-vuotisjuhlavuosi, jota kirjasto juhli yhdessä Näkövammaisten kirjastoyhdistys ry:n kanssa järjestämällä yhteisen 125-vuotisjuhlan ja julkaisemalla yhteisen juhlakirjan. Kirjaston historia osoittaa, että kirjaston toimintaympäristö ja itse kirjasto ovat muuttuneet vuosikymmenten kuluessa ja että kirjaston on varauduttava myös jatkossa muutoshasteisiin. Celian keskeinen tehtävä – syrjäytymisen ehkäiseminen edistämällä kansalaisten yhdenvertaisia mahdollisuuksia kirjallisuuden ja tiedon saantiin – tulee korostumaan Celian tehtävissä jatkossakin.

Strategian toteutuminen eteni

Kirjaston keskeisiä strategisia tavoitteita on kirjastoyhteistyön vahvistaminen ja uusien asiakkaiden tavoittaminen kirjastoyhteistyön kautta sekä verkkolainauksen lisääminen. Toimintavuonna näiden tavoitteiden toteutuminen eteni, joskin suurimmat harppaukset odottavat vielä toteutumistaan.

Uusia asiakkaita onnistuttiin tavoittamaan ennätysmäärä yhteistyössä kirjastojen kanssa: 4 174 uutta asiakasta (+5 %). Uutta on se, että suoraan Celiaan ilmoittautuneiden uusien asiakkaiden määrä kääntyi laskuun, mikä on ollut kirjastoyhteistyön tavoitteena koko ajan. Celiaan tuli kuitenkin vielä runsaasti uusia asiakkaita. Tavoitteena on, että Celia ei ottaisi uusia äänikirjalainajia suoriksi asiakkaiksi enää vuonna 2017, vaan kaikki uudet äänikirjalainajat ohjautuisivat yleisiin kirjastoihin. Yhteensä rekisteröityneitä asiakkaita oli Celian järjestelmässä 25 664 (+11 %).

Kirjasto kaikille -projekti päättyi vuoden 2015 lopussa ja tähän mennessä kirjastoyhteistyössä on mukana merkittävä osa kunnista. Kirjastoyhteistyötä jatketaan siirtymäkauden suunnitelman ja yleisten kirjastojen lakiuudistuksen mukaisesti. Vuonna 2016 vakiinnutetaan toimintamalli maanlaajuiseksi, vahvistetaan cd-palvelua kirjastoihin sekä lisätään etenkin kirjastojen ja koulujen välistä yhteistyötä.

Neljännesmiljoona verkkolainaa Celiasta. 27 % kaikista lainoista verkkolainoja

Verkkolainaus eteni harppauksin. Verkkolainaus lisääntyi 47 % ja kaikista lainoista 27 % oli verkkolainoja. Tulostavoite – 25 % kaikista lainoista – ylitettiin. Keskeisenä syynä verkkolainauksen lisääntymiseen on verkkolainajien määrän kasvu, mobiilisovellusten käyttöönotto ja latauslainauksen lisääntyminen. Sen sijaan erikoislaitteen käyttöön perustuva DAVE-verkkopalvelu kääntyi laskuun.

Cd-lainarajoitukset estivät lainauspalveluiden käytön kasvun

Asiakasmäärän kasvusta huolimatta lainauspalveluiden käyttö ei lisääntynyt. Lainoja annettiin Celian järjestelmästä 931 000 kappaletta, mikä on 7 % vähemmän kuin edellisellä vuonna. Keskeisenä syynä laskuun oli määrärahasyistä tapahtunut cd-lainauksen vähentäminen ja se, että verkkolainauksen kasvulla ei saatu kokonaan korvattua cd-lainauksen laskua. Cd-lainauksesta ei saatu pudotettua aivan tavoitellulle tasolle, mikä osoittaa, että tehtävä on haasteellinen, sillä cd-levyjä lainaavia asiakkaita on vielä runsaasti. Määrärahasyistä cd-lainauksesta vähennetään vuonna 2016 edelleen. Pistekirjalainaus väheni 15 %.

Kauno- ja tietokirjallisuuden hankinta viime vuoden tasoa

Kirjahankinta sisältää sekä varsinaisen kirjatutannon että valmishankinnat ostoina ja vaihtoina. Kirjasto leikkasi kirjatutantoaan merkittävästi jo vuonna 2014, joten vuonna 2015 mittaviin lisäleikkauksiin ei

ollut tarvetta. Kirjatuotanto laski kuitenkin 4 %, mutta valmishankintojen osuus kasvoi 10 %. Kaiken kaikkiaan tuotettiin 1 210 uutta nimekettä ja hankittiin valmiita kirjoja 767 nimekettä.

Valmishankintojen osuus on suuri (40 %), sillä valmiita kirjoja on edullista hankkia tai ne saadaan maksutta yhteistyösopimusten kautta. Valmishankintoina ei kuitenkaan ole saatavilla suomenkielistä kirjallisuutta, minkä vuoksi on tärkeää, että Celiällä on riittävät voimavarat tuottaa uutta suomenkielistä kirjallisuutta asiakkaiden käyttöön.

Oppikirjamyynänti laski, mutta DaisyTrio-kirjojen kysyntä kasvoi

Oppikirjamyynänti laski jo toisena vuonna peräkkäin. Kirjoja myytiin 21 % vähemmän kuin edellisena vuonna. Pudotusta voi pitää huomattavana. Osasyynä myynnin laskuun voi olla se, että koulut odottavat uuden opetussuunnitelman mukaisia kirjoja eivätkä sen vuoksi tilaa vanhoja kirjoja. DaisyTrio-kirjojen myynänti kuitenkin lisääntyi edelleen (+22 %). Kiinnostusta DaisyTrio-kirjojen kaltaisiin tuotteisiin, jotka sisältävät sekä äänen, tekstin että kuvia, näyttää olevan.

Myös uusien oppikirjojen tuotanto laski, sillä kirjasto vastaanotti uusien oppikirjojen tuotantotilauksia 16 % vähemmän kuin edellisena vuonna. Laskua on kaikissa tuoteryhmissä, mutta eniten äänitetyissä oppikirjoissa. Vuoden 2016 kuluessa kirjasto tarttuu oppikirjapalveluiden kysymyksiin uudistamalla oppikirjojen tuotantopolitiikkaa. Tämä tavoite sisältyy myös kirjaston strategiaan.

Sopeuttamissuunnitelma laadittiin

Vuoden aikana kirjasto sai tietoonsa kehysmäärärahan vuosille 2016–2019. Vuoden 2015 määrärahaan (5 649 000) verrattuna leikkauksia on tulossa yhteensä n. 600 000 euroa eli 11 %. Suurin pudotus on vuonna 2017. Jo aiemmin kirjaston määräraha on supistunut n. 12 %. Kirjasto käynnisti sopeuttamissuunnitelman laatimisen strategian toteuttamiseksi pienenevällä määrärahalta.

Toiminnallinen tehokkuus (tavoitteet tulossopimuksen mukaan)

Palvelusuoritteiden keskihinnat (€)

	2013 toteuma	2014 toteuma	2015 toteuma	2015 tavoite
Oppikirjatoimituksen keskihinta	137	140	131,10	136 €
Kirjalainan keskihinta	5,1	4,13	4,52	5 €
Kokonaistuottavuus, indeksin arvo	103,44	103,96	98,64	+2 %
Työn tuottavuus, indeksin arvo	91,73	91,58	91,50	ei laske

Tuottavuustietojen lähteenä on kirjaston oma tuottavuuslaskenta, koska Tilastokeskus on lopettanut tuottavuustilastoinnin. Verrattuna vuoteen 2014 kokonaistuottavuus on laskenut vuonna 2015, koska tuotoksien määrä on vähentynyt enemmän kuin kokonaispanoksien käyttö. Myös työn tuottavuus on laskenut, koska tuotoksien määrä on vähentynyt enemmän kuin työpanoksien käyttö. Tulokset johtuvat siitä, että palveluiden käyttö on pienentynyt cd-lainauksen ja kirjamyynnin vähennyttä. Samalla henkilötyövuosimäärä on pysynyt ennallaan, kun henkilötyövuosia on ohjattu strategiisiin suunnittelu- ja kehittämistehtäviin, jotka eivät lyhyellä aikajänteellä aiheuta palveluiden käytön kasvua, mutta ovat edellytyksiä Celian strategian toteuttamiselle toiminnan vaikuttavuuden vahvistamiseksi. Kirjatuotantoa ei myöskään leikattu toimintavuonna, mikä olisi vaikuttanut kokonaiskustannuksia pienentävästi.

Kustannukset ja henkilötyövuodet jakautuivat tulosalueittain seuraavasti:

Kustannukset tulosalueittain 2013–2015

Tulosalue	2013 (1000 €)	2014 (1000 €)	2015 (1000 €)	Muutos 2014/2015
Kirjastopalvelut	5 146 606	4 756 337	4 419 792	-7,08 %
Oppikirjapalvelut	1 489 601	1 231 691	1 311 761	6,50 %
Asiantuntija- ja konsultointitoiminta	149 461	398 966	401 670	0,68 %
Investoinnit	-	-		
Yhteensä	6 785 668	6 386 995	6 133 222	-3,97 %

Henkilövoimavarat tulosalueittain 2013–2015

Tulosalue	2013 HTV	2014 HTV	2015 HTV	Muutos 2014/2015
Kirjastopalvelut	24,63	24,85	25,15	1,21 %
Oppikirjapalvelut	22,85	26,23	25,21	-3,89 %
Asiantuntija- ja konsultointitoiminta	3,42	3,57	3,61	1,12 %
Yhteensä	50,90	54,65	53,97	-1,24 %

Asiantuntija- ja konsultointitoiminta sisältää Celiasta ulospäin erilaisille toimijoille tarkoitetun asiantuntijuuden ja konsultoinnin. Vuonna 2015 tällaisia olivat IFLA, kansainvälinen Daisy-konsortio, Suomen Daisy-konsortio, Braille-neuvottelukunta, Kirjasto kaikille -projekti, Suoraan saavutettavaksi -projekti sekä koskettelukirjoihin liittyvä asiantuntijatoiminta: kansainvälinen Tactus-yhteistyö, lausunnot selkokirjojen valtiontukea varten, koskettelukirjojen tekijöiden ohjaus ja neuvonta sekä moniaistisen satutunnin konsepti.

Yhteiskunnallinen vaikuttavuus (tavoitteet tulossopimuksen mukaan)

Tasa-arvo kirjallisuuden ja tiedon saannissa:

Celian tuottamien kirjojen osuus Suomessa vuosittain julkaistavasta yleisestä kirjallisuudesta

2013 toteuma	2014 toteuma	2015 toteuma	2015 tavoite
35 %	31 %	32 %	27 %

Suomessa julkaistujen kauno- ja tietokirjojen määrä väheni 4 % edellisestä vuodesta. Vaikka myös Celian tuottamien kirjojen määrä laski, pysyi suhdeluku korkeampana kuin kirjasto oli arvioinut.

Lukemisesteisten elämänlaadun parantuminen:

myönteisesti vastanneiden osuus asiakaskyselyssä

2013 toteuma	2014 toteuma	2015 toteuma	2015 tavoite
83 %	87 %	91%	85 %

Potentiaalisten asiakkaiden tavoittaminen:

palvelun piirissä olevat asiakkaat

	2013 toteuma	2014 toteuma	2015 toteuma	2015 tavoite
Celian rekisterissä olevat	20 500	23 100	25 660	-
Yhteisöjen asiak- kaat (arvio)	5 000	5 000	5 000	-
Yhteensä	25 500	28 100	30 660	31 000

Kirjasto on arvioinut, että vuosittain joko Celiaan tai yleisiin kirjastoihin tulisi yhteensä 4 000 uutta lukemis-esteistä asiakasta. Viime vuonna tavoite toteutui niin, että uusia asiakkaita rekisteröitiin Celian rekisteriin 4 174 (+5 %). Näistä 1 226 tuli yleisten kirjastojen asiakkaiksi, 2 948 suoraan Celian asiakkaiksi. Celiaan tulleiden suorien asiakkaiden määrä kääntyi tavoitteen mukaisesti laskuun.

Kokonaisasiakasmäärä on edelleen arvion varassa, sillä Celian tiedossa ei ole, kuinka paljon yhteisöillä on kaiken kaikkiaan Celian kirjoja käyttäviä asiakkaita.

Aktiiviset Celian yhteisöasiakkaat

2013 toteuma	2014 toteuma	2015 toteuma	2015 tavoite
1 830	2 115	2 103	2 100

Kestävä kehitys/tieto ja -viestintätekniikan hyödyntäminen:

verkkolainojen osuus kokonaislainauksesta

2013 toteuma	2014 toteuma	2015 toteuma	2015 tavoite
10,5 %	17 %	27 %	25 %

Verkkolainauksen tulostavoite (25 % kaikista lainoista) toteutui, sillä 27 % kaikista lainoista oli verkkolainoja. Verkkolainauksen lisääntymiseen on vaikuttanut verkkolainaaajien määrän kasvu sekä mobiilisovellusten käyttöönotto ja latauslainojen lisääntyminen.

Verkkolainauksen kehitys 2014–2015

	2014	2015	Muutos %
Verkkolainaaajia	4 394	7 557	72 %
Selainlainoja (sis. mobiililainat)	69 516	118 145	70 %
DAVE-lainoja (streaming)	30 941	26 748	-14 %
Latauslainoja (äänikirjat)	65 688	101 442	54 %
Latauslainoja (e- kirjat)	5 369	4 952	-8 %
Yhteensä	171 514	251 287	47 %
Äänikirjalatausten osuus verkko- lainoista (näistä Sa- nasto-korvaus)	38 %	40 %	

Tulosopimuksessa mainitut muut vaikuttavuustavoitteet toteutuivat seuraavasti.

Lasten ja nuorten (ml. koululaiset ja opiskelijat) palvelun parantaminen

Vuoden 2015 tavoitteena oli käynnistää oppikirjojen tuotantopolitiikan tarkistus opetussuunnitelmauudistusta ennakkoiden.

Toimintavuoden aikana hahmoteltiin suunnitelma tuotantopolitiikkauudistuksen toteuttamiseksi. Suunnitelman mukaan uudistus toteutetaan asteittain alkaen perusasteen oppikirjoista. Suunnitelma sisältää valintakriteerit, joiden mukaan tuotettavat oppikirjat valitaan tuotantoon. Tavoitteena ei ole tuottaa saavutettavaan muotoon kaikkien kirjasarjojen oppikirjoja tai kaikkia oppikirjoja, joita koulut tai opiskelijat tilaavat, vaan luoda laadukas saavutettavien oppikirjojen kokoelma. Uudistus sisältää myös kokonaan uudenlaisen alkuopetuksen pistekirjan julkaisemisen yhteistyössä Onerva-koulun kanssa. Suunnitelman toteutus käynnistyy 2016.

Tulosopimuksen ulkopuolelta:

Celian Pratsam Reader -mobiilisovellus kauno- ja tietokirjojen sekä oppikirjojen käyttöön valmistui syyskuussa. Lanseerauksen yhteydessä järjestettiin valtakunnallinen äänikirjakampanja, joka oli suunnattu erityisesti nuorille. Kampanjan tavoitteena oli kertoa äänikirjoista ja mobiilisovelluksesta. Mobiilisovellus on monelle kohderyhmään kuuluvalle lapselle ja nuorelle tarkoituksenmukaisin kanava Celian palveluiden käyttöön.

Lasten ja nuorten palveluiden kehittämistä jatkettiin Lukuinto-hankkeen innoittamana: pohdittiin keinoja lukemiseen innostamiseksi ja lukumotivaation kasvattamiseksi loppukäyttäjien erityistarpeet huomioiden ottaen. Käytännön kokeiluna luotiin suurta kiinnostusta herättänyt Joulupukin kirje pisteaineistojen käyttäjille.

Ks. myös kohta Palvelutietouden lisääminen ja sidosryhmäviestinnän kehittäminen.

Etsitään ratkaisuja, joilla voidaan tarjota Celia-kirjaston äänikirjoja laajemmalle asiakaskunnalle (pohjautuu ministeriön kirjastopolitiikka 2015 -tavoitteisiin)

Tavoitteena oli jatkaa Kirjasto kaikille -projektia, viimeistellä projektin pohjalta toimiva yhteistyö- ja palvelumalli sekä laatia siirtymäkauden suunnitelma, jossa hahmotellaan mm. millä aikataululla uusien henkilöasiakkaiden sisäänotto siirtyy Celiasta kirjastoille.

Kirjasto kaikille -projekti päättyi 2015 lopussa. Projektin päätarkoitus oli tuoda Celian palvelut lähemmäksi asiakaskuntaa ja laajentaa verkkovälitteisten palveluiden käyttöä. Projektissa rakennettiin malli, jossa Celian äänikirjapalveluiden käyttäjäksi rekisteröidytään lähikirjastossa.

Kevään 2015 aikana Celia koulutti kirjastojen henkilökuntaa yhdessä aluehallintovirastojen ja kirjastojen kanssa. Koulutuksiin osallistui noin 350 kirjastolaista ympäri Suomen. Mallia ja ohjeistuksia muokattiin kirjastoilta saadun palautteen perusteella. Yleisten kirjastojen lisäksi toimintamallin käyttö muokattiin myös korkeakoulukirjastoihin sopivaksi.

Syksyllä 2015 Celia tarjosi äänikirjojensa käyttäjille uutta sovellusta mobiililaitteisiin. Tähän hetkeen ajoitettiin muutoksen markkinointi asiakaskunnalle. Syksystä muodostuikin voimakkaan kasvun aika: uusia yleisiä kirjastoja ja kampuskirjastoja tuli mukaan toimintaan viikoittain, niin että vuoden lopussa uudentyyppistä palvelua tarjosi noin 300 kirjastoa ja lähes kolmasosa eli 29 % uusista asiakkaista tuli kirjastojen kautta.

Vuoden aikana laadittiin myös siirtymäkauden suunnitelma siihen, millä aikataululla muutokset Celian toiminnoissa tapahtuvat. Suunnitelman mukaan vuoden 2017 alusta ei suoraan Celiaan enää oteta uusia käyttäjiä äänikirjapalveluihin, vaan rekisteröinti tapahtuu kirjastoissa. Suunnitelman toteuttaminen edellyttää kehittämistyötä Celian sisällä, palvelumallien täsmentämisessä ja tiivistä yhteistyötä kirjastojen kanssa.

Vaikutetaan yhteistyössä sidosryhmien kanssa digitaalisten palveluiden ja julkaisu-toiminnan saavutettavuuteen yhteiskunnassa

Vuonna 2015 tavoitteena oli käynnistää opetus- ja kulttuuriministeriön rahoituksen tuella Suoraan saavutettavaksi -projekti.

Julkishallinnon standardisalkun alisalkku Esteettömyyssalkku julkaistiin Celian verkkosivuilla html-, pdf- ja Word-muodoissa toukokuussa 2015. Celia ylläpitää ja päivittää dokumenttia.

Projektin puitteissa tehtiin lobbauksia eri suuntiin tavoitteena selvittää, mitä kautta ja millä keinoin saavutettavan julkaisemisen edistämisen ja neuvontatyötä olisi mahdollista viedä vaikuttavammin ja tuloksellisemmin eteenpäin. Samalla verkostoiduttiin muiden saavutettavuutta edistävien tahojen kanssa, kuten Design for All, LVM:n esteettömyysasioiden kansainvälinen seurantar ryhmä (sittemmin lakkautettu) sekä korkeakoulujen Stivi-ryhmä.

Projektipäällikkö osallistui yleisten kirjastojen saavutettavuussuosituksen laadintaan vuoden 2015 aikana. Suositus julkaistaan keväällä 2016. Tekeillä olevasta suosituksesta oli esitelmä IFLAn vuosittaisessa konferenssissa elokuussa 2015. Esitys on julkaistu IFLA Libraryssa: <http://library.ifla.org/1284/>

Projektin järjesti esittelytilaisuuden Helmet-kirjaston sivuston käytöstä näkövammaisten apuvälineillä 10.4. ja tilasi näkövammaiselta käyttäjältä raportin Helmet-kirjastojen e-kirjojen lainattavuudesta.

Projektin järjesti 30.10.2015 Iris-keskuksessa seminaarin äänikirjoista äänikirjojen kustantajille, tuottajille ja kirjastoille. Äänikirjojen yhteistuotanto vauhdittui.

Projektipäällikkö piti esityksen 12.11.2015 saavutettavasta kirjastosta Culture and Accessibility -seminaarissa Helsingissä.

Kustannus Oy Editan kanssa toteutettiin yhteisprojekti, jossa kaupalliseen äänioppikirjaan (Memo Yhteiskuntaoppi) tuotettiin yhteistyönä saavutettavuutta lisääviä osioita, kuten kuvaselostuksia. Yhteistyömalli ei kuitenkaan vakiintunut normaaliksi toiminnaksi.

Projektin laajentui koskemaan myös korkeakoulukirjastoja ja niiden aineistojen saavutettavuutta. 28.10. oli tapaaminen Kansalliskirjastossa FinElibin kanssa. Marraskuun aikana tehtiin kysely Celian asiakkaana oleville näkövammaisille opiskelijoille heidän e-aineistojen käytöstään.

Tuotokset ja laadunhallinta (tavoitteet tulossopimuksen mukaan)

Palveluiden käyttö

	2013 toteuma	2014 toteuma	2015 toteuma	2015 tavoite
Lainaus: kauno- ja tietokirjat Celian järjestelmästä	1 018 268	1 003 769	934 800	890 000
Oppikirjatoimitukset,	13 096	14 282	13 915	13 750
josta myydyt oppikirjat	8 379	7 989	6 278	-
Kirjatuotanto, nimekettä	2 217	1 675	1 565	1 700
Asiakastyytyvyys (1-5)	4,42	4,19	4,16	4

Syitä palveluiden käytön laskuun on selostettu Katsaus toimintaan -luvussa.

Kirjatuotannon tulostavoitteeksi oli asetettu 1 700 nimekettä, joista oppikirjojen osuus olisi 500 nimekettä. Se, että kirjatuotannon tulostavoite ei toteutunut, johtui oppikirjatuotannon laskusta. Kirjasto vastaanotti huomattavasti vähemmän uusien oppikirjojen tuotantotilauksia, minkä vuoksi oppikirjoja tuotettiin vain 353 nimekettä. Oppikirjatuotannon laskuun saattaa olla syynä se, että koulut odottavat markkinoille uuden opetussuunnitelman mukaisia oppikirjoja ja eivät sen vuoksi tilaa vanhoja kirjoja.

Tuotantoyhteistyönä yhdessä kustantajien kanssa tuotettiin 32 kauno/tietokirjanimekettä äänikirjoiksi. Yhteistuotanto ei tule Celialle edullisemmaksi kuin tuottaa äänikirja kokonaan itse, mutta yhteistuotannon avulla Celian on mahdollista saada korkealaatuinen kaupallinen tuote kokoelmaansa Daisy-muodossa.

Tulosopimuksessa mainitut kehittämistavoitteet toteutuivat seuraavasti:

Verkkokirjastohanke ja verkkopalvelut

Verkkokirjastohankkeelle asetettiin tulosopimuksessa seuraavat tavoitteet vuodelle 2015:

- uuden kirjastojärjestelmän käyttöönoton suunnittelu ja käyttöönotto käynnistyy
- ratkaisu asiakaskäyttöliittymästä on tehty
- verkkokuuntelumahdollisuuksia on kehitetty edelleen; mobiilisovelluksen käyttöönotto
- Kirjasto kaikille -projekti päättyy ja projekti jatkotoimenpide-ehdotuksineen on arvioitu
- verkkopalvelujen käyttö ja sisällöt laajenevat
- Tori-hanke käynnistyy

Verkkokirjastohankkeen toteutus eteni tavoitteiden mukaisesti. Uuden kirjastojärjestelmän kilpailutus toteutettiin ja käyttöönottoprojekti käynnistyi. Samassa yhteydessä ratkaistiin asiakaskäyttöliittymä, joksi valikoitui Axiell Oy:n tarjoama käyttöliittymä. Axiell Oy toimittaa myös varsinaisen kirjastojärjestelmän. Uuden kirjastojärjestelmän arvioidaan olevaan käyttöönottovalmiudessa vuodenvaihteessa 2016/2017.

8.9.2015 alkaen tarjottiin asiakkaiden käyttöön mobiilisovelluksia (apps-ratkaisuja) Daisy-äänikirjojen verkkokuuntelua varten. Sovellus on asiakkaille ilmainen ja se toimii sekä Google Android- että Apple iOS -laitteissa. Vastaavat ratkaisut ovat käytössä myös Ruotsissa ja Norjassa. Mobiilisovellusten käyttöönotto on lisännyt sekä verkkoasiakkaiden määrää että verkkolainausta, mistä on raportoitu sivulla 6.

TORI-projekti toimialariippumattomien ict-tehtävien siirtämiseksi Valtoriin käynnistyi keväällä 2015 ja saatiin päätökseen 1.10.2015. Samassa yhteydessä yksi Celian työntekijä siirtyi Valtorin palvelukseen. Kirjasto kaikille -projektista on raportoitu sivulla 7.

Palvelutietouden lisääminen ja sidosryhmäviestinnän kehittäminen

Vuonna 2015 tavoitteena oli kehittää yhteistyömalli Celian ja koulujen käyttöön sekä ottaa malli käyttöön.

Vuoden aikana kehitettiin ja otettiin käyttöön lasten, nuorten ja koulujen palvelumalli yhteistyössä yleisten kirjastojen kanssa. Celian asiakkaina oli vuonna 2015 684 koulua, jotka käyttävät sekä maksullisia oppikirjoja että maksutta lainattavia aineistoja. Kouluilla on Celiassa oma asiakkuusvastaava, jonka tehtävänä on palvelumallin rakentaminen, ylläpito ja kehittäminen.

Palvelumallissa kouluja kannustetaan yhteistyöhön kunnankirjastojen kanssa. Koulu ohjaa oppilaita liittymään äänikirjapalveluiden käyttäjäksi omassa kirjastossa, joka tarjoaa palveluopastusta sekä tunnukset kirjojen lainaamista ja kuuntelua varten. Oppikirjat koulu ostaa Oppari-verkkokaupasta. Palvelumalli on otettu käyttöön keväällä 2015.

Myös korkeakoulukirjastojen palvelumalli otettiin käyttöön keväällä, ja vuoden lopussa yhteistyötä tekeviä korkeakoulukirjastoja oli jo noin 30. Tavoitteena molemmissa palvelumalleissa on saada palvelu mahdollisimman lähelle käyttäjää ja kasvattaa tietoisuutta palvelun olemassaolosta.

Muunkielisen kirjallisuuden tarjonnan lisääminen

Tavoitteena oli etenkin saamenkielisen kirjallisuuden lisääminen.

Celia solmi sopimuksen ABC Consortiumin kanssa Tigar-yhteistyöstä. Sopimuksen allekirjoittamisen myötä Celialla on entistä laajempia mahdollisuuksia saada kokoelmiinsa vieraskielistä aineistoa. Vuonna 2015 kartoitettiin saamenkielisiä julkaisuja. Tuotantomahdollisuudet paranivat, kun käytettävissä oli entistä laajempi valikoima saamenkielisiä lukijoita. Pohjoismaiset lukemisesteisten kirjastot sopivat arabiankielisten kirjojen yhteistuotannosta vuoden 2016 aikana. Tavoitteena on saada 25 arabiankielisen äänikirjan kokoelma pohjoismaisten lukemisesteisten kirjastojen käyttöön. Kukin kirjasto tuottaa osan kirjoista tai osallistuu kustannuksiin.

Tuotteiden ja kirjatutannon kehittäminen ja tehostaminen

Vuonna 2015 tavoitteena oli jatkaa edellisenä vuonna käynnistyneitä kehittämistoimia, joita olivat

- toteuttaa äänioppikirjojen ja DaisyTrio-kirjojen tuotekehitysprojekti
- osallistua pohjoismaiseen pistetuotannon automatisointiprojektiin

sekä

- ottaa käyttöön palvelin pohjainen tuotantoalusta jakelukappaleiden tuottamiseen
- tuotestrategian tarkistamiseksi seurata kansainvälistä ja pohjoismaista kehitystä mainstream-formaatien (EPUB 3) sisällyttämiseksi kirjastojen tarjontaan
- pilotoida EPUB 3 -tuotteiden valmistamista.

DaisyTrio-kirjojen tuotekehitysprojekti keskittyi etsimään välineitä ja toimintatapoja, joilla ääntä, tekstiä ja kuvia sisältävien DaisyTrio-kirjojen tuotantoa saataisiin tehostettua ja nopeutettua. Osaratkaisu löytyi lastenkirjojen tuotantoon, mutta valitettavasti oppikirjojen tuotantoon ei ratkaisua vielä ole löytynyt. Tämän vuoksi tuotanto on vielä pientä.

Pohjoismainen pistetuotannon automatisointiprojekti ei edennyt suunnitelmien mukaan johtuen projektia johtavan maan ongelmista. Vuonna 2015 projektia vahvistettiin ja myös Celia sitoi siihen omia voimavarojaan. Tästä huolimatta työ ei tullut valmiiksi vuonna 2015, vaan jatkuu näillä näkymin vuoden 2016 puoliväliin.

Tuotantoalusta-projekti toteutti kaksi toimivaa tuotantoalustaa virtuaalipalvelimelle. Palvelimelle asennettiin versiot Pipeline-ohjelmistosta. Siirtyminen palvelin pohjaiseen ratkaisuun on vielä tuotannossa kesken. Uuteen Pipeline-versioon siirrytään kansainvälisen Daisy-konsortion projektin tahdissa ja sen avulla otetaan vuonna 2016 käyttöön yhteispohjoismaista tuotantoa oleva braille-ohjelmisto. Ohjelmistolla kyetään tuottamaan EPUB-mastereista pistetekstiä.

EPUB 3 -formaattista voidaan todeta, että kaikilla Pohjoismailla on kiinnostusta ottaa EPUB 3 -formaatti käyttöön jollakin aikataululla ja ainakin jossakin laajuudessa. Formaatin käyttöönoton edistämiseksi on pohjoismaisten kirjastojen kesken hahmoteltu ajatusta, että pohjoismaisena yhteistyönä käynnistettäisiin erilaisia selvityksiä ja valmisteluja, jotta kaikkien kirjastojen ei tarvitsisi ”keksiä pyörää uudelleen”, vaan kaikki voisivat oppia toisiltaan ja tällöin uudistukset saataisiin toteutettua joustavammin. Yhteistyön konkreettinen käynnistyminen jää vuoteen 2016. Celia ei vielä tässä vaiheessa ole tehnyt päätöstä EPUB 3 -formaatin käyttöönotosta asiakaskäytössä. Sen sijaan Celian arkistossa on jo nyt EPUB 3 -formaattissa olevia dokumentteja.

Tulossopimuksen ulkopuolelta on syytä mainita jo vuonna 2013 käynnistynyt pisteoppikirjojen kohokuvauudistus, joka peruskoulun yläasteen osalta saatiin päätökseen 2014. Vuonna 2015 työtä jatkettiin alakoulun kirjojen osalta yhteistyössä Valteri-koulu Onervan kanssa. Tämä työ saadaan päätökseen vuonna 2016.

Organisaatiouudistus ja toimintakulttuurin muutos

Tavoitteena oli arvioida jatkotoimet vuonna 2014 toteutetun työympäristön kehittämissuunnitelman pohjalta. Suunnitelma sisälsi monitilatoimiston periaatteiden mukaisen uuden tilasuunnitelman, joka samalla edistää Celian eri prosessien välistä yhteistyötä ja vähentää neliömääriä. Toimintavuonna jatkotyöskentely eteni ripeästi. Celia vapautti osan tiloistaan Tieteellisten seurain valtuuskunnan käyttöön. Celian tilojen remonttisuunnitelmat kustannusarvioineen laadittiin ja väistötilaongelma saatiin ratkaistua. Uusi vuokrasopimus vuokranantajan kanssa allekirjoitettiin. Celian tilojen remontti alkaa kevätkaudella 2016 ja väistötiloihin muutto tapahtuu ennen sitä.

Tavoitteena oli myös Celian tietovarantojen tehokkaampi käyttö Business intelligence -menetelmin. Vuonna 2014 käynnistynyt Datasmart-projekti jatkui. Projekti mallinsi ja toteutti vuoden 2015 aikana ensimmäisen käytettävän version datasmart-järjestelmästä. Ohjelmisto on toimiva ja se on otettu sisäisten käyttäjien taholta hyvin vastaan. Nykyversiossa yhdistetään tietoja kirjasto- ja jakelujärjestelmästä. Vuoden 2016 aikana rakennetaan tietokanta valmiiksi sekä toteutetaan käyttöliittymät ja käyttöönotto. Tulevaisuudessa järjestelmä on tärkeä osa Celian tietoarkkitehtuuria tukien tietojohdamista. Projekti on myös auttanut kirjastojärjestelmän käyttöönotossa ja tietokantojen eheyden varmistamisessa.

Tavoitteena oli myös kuvata Celian palkitsemisjärjestelmä. Tämä työ ei käynnistynyt, mutta sen sijaan työn vaatuuksien arviointi kaikkien työtehtävien osalta käynnistettiin. Todettakoon, että kirjastolla on käytössä tulospalkkiojärjestelmä.

Tulossopimuksen ulkopuolelta on syytä mainita, että kirjasto otti toimintavuonna käyttöön valtionhallinnon uuden talous- ja henkilöstöhallintojärjestelmän (Kieku) sekä uuden puhelinjärjestelmän.

Henkisten voimavarojen hallinta (tavoitteet tulossopimuksen mukaisesti)

Henkilöstö

	2013 toteuma	2014 toteuma	2015 toteuma	2015 tavoite
Henkilötyövuodet	50,9	54,7	53,97	52
Sairauspoissaolot/ htv	9,1	10,1	10,7	-
Työtyytyväisyys	3,45	3,48	3,16	3,45

Työtyytyväisyys VMBarolla mitattuna laski huomattavasti edellisestä vuodesta. Työtyytyväisyyden keskiarvo oli 3,16. Työtyytyväisyys laski kaikilla osa-alueilla. Yksittäinen tulos, joka nousi, oli ”työn itsenäisyys ja mahdollisuus vaikuttaa työn sisältöön”, joka nousi tasolta 3,94 tasolle 4,06.

Kirjaston isot strategiset muutokset, jotka alkavat konkretisoitua, sekä toteutuva tilauudistus ja lähes tyvät yt-menettelyt ovat osasyynä tulokseen yhdessä henkilökunnan kokeman riittämättömän muutosjohtamisen kanssa. Kirjaston johto on tarttunut haasteeseen ja järjestänyt mm. johtoryhmän kyselytunnin, minkä lisäksi johtoryhmän jäsenet kiertävät eri prosessien kokouksissa kertomassa ja keskustelemassa ajankohtaisista asioista.

Suunnitelmat ja toimenpiteet sukupuolisen tasa-arvon toteuttamiseksi

Toimintavuonna kirjasto käynnisti henkilöstöä koskevan tasa-arvosuunnitelman päivityksen. Suunnitelma valmistuu vuoden 2016 puolella.

Asiakasnäkökulmasta Celiassa on seurantajärjestelmä palveluiden käytöstä sukupuolen mukaan. Toimintavuonna Celian tavoitteena oli seurata palveluiden käyttöä muista yhdenvertaisuuden näkökulmista ja arvioida seurannan pohjalta tarvittavia kehittämiskohteita.

Yhdenvertaisuuteen liittyvät tekijät ovat asiakastietoja, joissa tietosuojakysymykset ovat olennaisia. Järjestelmällisempään seurantaan päästään, kun Datasmartin tietosuojakysymykset on ratkaistu keväällä 2016. Tähän asti seurantaa on tehty edelleen erikseen tilattavien asiakaslistojen perusteella ja yksittäisten näkökulmien kautta.

Kirjasto kaikille -projektissa on seurattu palvelun saatavuuden kehittymistä asiakasmäärän kasvuna maakunnittain, ja se onkin projektin aikana kasvanut koko maassa.

Lasten ja nuorten osuus käyttäjäkunnasta on arvioidusta tarpeesta huolimatta edelleen huomattavan pieni, ja siksi vuonna 2015 käynnistettiin erilaisia kehittämistoimenpiteitä, mm. yhteistyön kehittäminen koulujen kanssa, mobiilisovelluksen kehittäminen ja markkinointi, lasten ja nuorten kokoelman kehittäminen ja lasten ja nuorten strategian valmistelu.

Vaikka Celiassa ei ole tällä hetkellä erityisen paljon käyttäjiä, joiden äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi, Celiassa laadittiin syksyllä 2015 suunnitelma toimenpiteistä, joilla muunkielistä sisältö- ja palvelutarjontaa voidaan kehittää ja tuoda esiin.

Iäkkäitä käyttäjiä on asiakaskunnassa runsaasti, mutta lisäpotentiaalia on. Celia ei voi tarjota kaikille tarvitseville suoraa palvelua, vaan palvelutarjontaa rakennettiin yhdessä yleisten kirjastojen kanssa. Monet iäkkäät henkilöt eivät käytä verkkopalveluita. Sama tilanne on monella nuoremmallakin henkilöllä, joilla on toimintarajoitteita. Heille on pyritty löytämään palveluratkaisuja kirjastojen ja muiden yhteisöjen kautta tapahtuvista palveluista, kuten kirjastojen hakeutuvista palveluista.

Tilinpäätösanalyysi

Toimintamenot

2013	2014	2015
6 785 668	6 386 995	6 133 222

Rahoituksen rakenne

Näkövammaisten kirjaston toiminta rahoitettiin toimintamäärärahoilla. Kirjaston toimintamäärärahaa (29.80.05) oli kertomusvuoden talousarviossa 5 649 000 €. Vuodelta 2014 siirtyi toimintamäärärahoja kertomusvuonna käytettäväksi 1 219 815,27, joten yhteensä kertomusvuonna käytettävissä oli 6 868 815,27 €.

Talousarvion toteutuminen ja analyysi

Toimintamenojen käyttö muodostui vuoden 2015 talousarvion määrärahadista, vuodelta 2014 siirtyneestä toimintamäärärahadista sekä bruttotuloista. Talousarviobruttotulot laskivat edellisen vuoden 304 329,59 eurosta kertomusvuoden 249 007,48 euroon. Tuloista 50 % tuli kirjamyynneistä ja loput ulos vuokratuista tiloista sekä yhteistyökumppaneilta. Talousarviomenot ovat viraston toimintamenoja, joista runsas 47 % muodostuu palkoista sivukuluineen. Tulot ylittivät talousarvion 69 007,48 eurolla. Toimintamääräraha (sisältäen tulot) käytettiin 6 133 222,47 euroa, mikä on 253 772,06 euroa vähemmän kuin vuonna 2014. Vuodelle 2016 toimintamäärärahaa siirtyi 1 184 656,57 euroa. Määrärahaa siirtyi odotetusti ottaen huomioon Celian siirtomäärärahojen käyttösuunnitelman tuleville vuosille. Tulevina vuosina Celian kehittämishankkeet on tarkoitus rahoittaa näillä säästöillä.

Tuotto- ja kululaskelma sekä analyysi

Henkilöstökulujen osuus toiminnan kuluista on hieman noussut 44,05 %:sta 46,63 %:iin, kun taas aineiden, tarvikkeiden ja tavaroiden osuus on laskenut 4,46 %:sta 3,48 %:iin. Kustannusten vuosittaista heilumista on tapahtunut myös palvelujen ostoissa, jotka ovat nousseet 36,32:sta 37,07 %:iin. Tähän maltilliseen kasvuun suurimpana syynä on ollut se, että Celia on käyttänyt osan siirtorahoistaan kertomusvuonna kokoelman kartuttamiseen. Lisäksi 2,21 % kustannuksista on käytetty tavaroiden valmistukseen omaan käyttöön tuleville vuosille. Kertomusvuoden säästöt on tarkoitus käyttää e-kirjastohankeen kustannuksiin tulevina vuosina, kun määrärahat ovat tiukkenemassa. Toiminnan kulut olivat yhteensä 6 133 222,74 euroa ja tilikauden kulujäämä 6 247 902,30 euroa. Toiminnan tuotot olivat pienemmät kuin edellisenä vuonna, 249 007,48 euroa. Suurin osa toiminnan tuotoista muodostui maksullisesta palvelutoiminnasta 122 440,50 euroa. Lopuosa toiminnan tuotoista muodostui vuokrasta ja käyttöoikeuskorvauksista sekä muista toiminnan tuotoista yhteensä 126 566,98 euroa.

Sisäinen valvonta

Kirjaston johtokunta on vahvistanut kirjastolle sisäisen valvonnan ohjesäännön 2007. Ohjesäännössä määritellään mm. riskienhallinta osaksi kirjaston strategista ja vuosisuunnittelua. Sisäisen valvonnan yhtenä tavoitteena on varmistaa strategian toteutuminen.

Strategian toteuttamisen riskit käytiin läpi joulukuussa 2014.

Vuoden aikana kirjasto sai tietoonsa kehysmäärärahan vuosille 2016–2019. Vuoden 2015 määrärahaan verrattuna leikkauksia on tulossa 11 %. Jo aiemmin kirjaston määräraha on supistunut n. 12 %. Kirjasto käynnisti sopeuttamissuunnitelman laatimisen strategian toteuttamiseksi pienenevällä määrärahalla.

Sisäisen tarkastuksen osalta kirjasto kuuluu opetus- ja kulttuuriministeriön sisäisen tarkastuksen piiriin.

AVAINTULOKSET 2015

	2013	2014	2015	Muutos % 2014/2015
PALVELUT				2014/2015
Lainat Celian järjestelmästä 1)	1 027 692	1 010 119	942 404	-7 %
josta lainat yleisille kirjastoille	22 283	18 486	24 715	34 %
josta korkeakoulujen oppikirjalainat	4 717	6 350	7 637	20 %
Fyysiset lainat yht.	918 199	838 605	691 117	-18 %
Verkkolainat yht.	107 727	171 514	251 287	47 %
Verkkolainojen osuus lainoista %	11	17	27	
Kirjastojen siirtokirjakokoelmista annetut lainat 5)	15 767	20 999		
CELIAN KIRJOJEN LAINAUS YHTEENSÄ 5)	1 043 459	1 031 118		
OPPIKIRJAMYynti	8 380	7 932	6 278	-21 %
ASIAKKAAT				
Asiakkaita palveluiden piirissä kaikkiaan, arvio (sisältää myös yleisten kirjastojen asiakkaat)	25 000	28 100	30 660	9 %
josta aktiiviset Celian asiakkaat	18 200	19 380	19 800	2 %
josta Celian rekisteriin tallennettuja yleisten kirjastojen asiakkaita	0	293	1 551	429 %
Uusia asiakkaita palveluiden piiriin kaikkiaan	3 320	3 968	4 174	5 %
josta suoraan Celian asiakkaiksi tulleita	3 320	3 678	2 948	-20 %
josta Celian rekisteriin tallennetut yleisten kirjastojen asiakkaat	0	290	1 226	323 %
Celian yhteisöasiakkaita 2)	2 476	2 843	2 949	4 %
joista aktiivisia yhteisöasiakkaita	1 830	2 115	2 103	-1 %
Asiakastyytyväisyys (1-5)	4,42	4,19	4,16	
KIRJATARJONTA (nimekettä)	53 741	55 416	57 226	3,3 %
josta kauno- ja tietokirjallisuus	45 618	46 873	48 332	3,1 %
josta oppikirjat	8 123	8 543	8 894	1 %
KIRJATUOTANTO YHT. (nimekettä) 3)	2 217	1 675	1 565	-7,00 %
Kauno- ja tietokirjallisuus	1 740	1 255	1 211	-4,00 %
Oppikirjat	477	420	354	-16,00 %
Kirjahankinta 4)	568	697	767	10,00 %
KIRJATUOTANTO JA -HANKINTA YHT.	2 809	2 372	2 332	-2 %
VOIMAVARAT				
Henkilöstö, htv	51	54,65	53,97	-1,24 %
Toimintamenot (1000 €)	6 782	6 387	6 133	-3,98 %
josta käyttökorvaukset tekijöille	339	326	288	-11,66 %

1) Tähän on tilastoitu ne lainat, jotka rekisteröityvät Celian järjestelmään, vaikka lainat olisi tehty yleisten kirjastojen asiakkuuden kautta

2) Sisältää kirjastot, oppilaitokset, vanhusten palvelutalot, päiväkodit jne.

3) Sisältää itse tehdyt ja muualla teetetyt kirjat sekä yhteistuotannon

4) Sisältää valmiina hankitut kirjat ostoina, vaihtoina ja lahjoituksina

5) Luku ei saatavilla tässä vaiheessa vuotta